

Innspill til næringskomiteen til høringen på:

Dokument 8:51 S (2014–2015) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Ingunn Gjerstad, Kirsti Bergstø, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen om tiltak for å forhindre barnarbeid og uverdige arbeidsforhold

Om flerpartsinitiativet **Initiativ for etisk handel (IEH)**

IEH representerer over 150 norske virksomheter. Bakgrunnen for opprettelsen av IEH var erkjennelsen om at handel er en viktig forutsetning for utvikling. Men da må handel skje på en måte som sikrer anstendige arbeids- og miljøforhold i leverandørkjeden.

Utover 1990 tallet kom stadig flere avsløringer om uakseptable arbeidsforhold i norske og utenlandske selskapers leverandørkjeder. Avsløringene førte til at et økende antall bedriftsledere og eiere ga uttrykk for at de trengte praktisk hjelp til å håndtere denne, for mange, nye og vanskelige problemstillingen. Med dette som bakteppe ble IEH stiftet i år 2000. IEH er et flerpartsinitiativ etablert av næringslivet (Coop), arbeidsgiversiden (Virke), arbeidstakersiden (LO) og sivilt samfunn (Kirkens Nødhjelp). Målet var å etablere et felles ressurscenter for etisk handel - et sted for dialog, og en læringsarena for bedrifter, organisasjoner og offentlige virksomheter. Gjennom IEH får virksomhetene kompetanse, ressurser, verktøy og et globalt nettverk av samarbeidspartnere. Flerpartsinitiativet er også en foretrukken samarbeidspartner for myndighetene. Problemstillinger knyttet til arbeids- og miljøforhold i globale leverandørkjeder krever samarbeid mellom bedrifter, fagbevegelse og sivilsamfunn. Det er styrken i et flerpartsinitiativ som IEH.

IEH er landets ledende ressurscenter for etiske krav i offentlige anskaffelser.

Oppsummering av hovedpunktene

IEHs politiske mål er at: Alle private og offentlige virksomheter skal gjøre aktsomhetsvurderinger for å vite og vise at de ikke krenker menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og miljøstandarder i sine leverandørkjeder.

Da SV fremmet dette forslaget i Stortinget stilte de næringsministeren et spørsmål om hvordan hun ville sikre at det offentlig ikke kjøper varer som er produsert under forhold som bryter grunnleggende menneskerettigheter. Ministeren svarte at vi har internasjonale, bindende konvensjoner, og at barnarbeid, som et eksempel, er forbudt. Det er viktig å slå fast. Imidlertid er det et faktum at en rekke varer som anskaffes over offentlige budsjetter er tilvirket under forhold med brudd på grunnleggende menneskerettigheter. Det store flertallet av offentlige oppdragsgivere, og leverandører til det offentlige, har ikke kunnskap om hvor varene er produsert og under hvilke forhold. De virksomhetene som gjør undersøkelser i egen leverandørkjede finner ofte brudd. Svært få offentlige virksomheter har oppfylt forventningene i handlingsplanen for miljø og samfunnsansvar som kom i 2007. Med dette som bakgrunn er det derfor gledelig at regjeringen nylig fremmet forslag til endringer i ny lov om offentlige anskaffelser.

Hvilke virkemidler har komiteen for å bidra til at offentlige virksomheter kjøper varer og tjenester som er produsert med respekt for grunnleggende menneskerettigheter?

- Lovarbeid
- Politisk løfte temaet
- Tiltak for å øke kompetansen og styrke samarbeidet i offentlig sektor. Det kan gjøres på to måter:
  - I forvaltningen, for eksempel styrking av Difi
  - Eksterne ekspertmiljøer, for eksempel IEH

Begrunnelse

I mange år har IEH erfart at frivillighet (at det er opp til den enkelte innkjøper/virksomhet hvorvidt grunnleggende menneskerettigheter skal respekteres og etterleves i leverandørkjeden) ikke er tilstrekkelig. *Lovverket må derfor styrkes*. Anskaffelsesregelverket må utformes på en måte som, i sterkere grad enn i dag, sørger for at aktører som ikke respekterer grunnleggende menneskerettigheter og miljøstandarder, ikke kan delta i og vinne offentlige anbudskonkurranser. Dette er ikke mulig uten at offentlige virksomheter stiller og følger opp miljø- og sosiale¹ krav i mye større grad enn i dag. Internasjonalt og nasjonalt er det tverrpolitisk enighet om at det offentlige bør sørge for at varer og tjenester som anskaffes er produsert under lovlige forhold, i tråd med internasjonale konvensjoner. Dette er avgjørende for å sikre reell likebehandling og et velfungerende marked, som leverer de beste løsningene til offentlig sektor.

Forsvarlig forvaltning

Norsk offentlig sektor har med innkjøp av varer og tjenester for over 400 milliarder årlig et særskilt ansvar som innkjøper, da det er fellesskapets ressurser som benyttes. Den norske befolkning har høye forventninger til at det offentlige skal sørge for at varene de kjøper inn er laget under forsvarlige forhold, og flertallet av befolkningen mener at det offentlige med dagens regelverk ikke gjør nok for å sikre ansvarlige innkjøp.² Erfaring og praksis over flere år taler også sitt tydelige språk: *Sterk vektlegging av pris* bidrar utvilsomt til at useriøse aktører tildeles offentlige kontrakter. Flere undersøkelser viser at en rekke varer som forbrukes i det offentlige er produsert på en ulovlig måte.³ Krav om respekt for anerkjente og lovfestede menneskerettslige og miljømessige standarder må derfor tydeliggjøres i anskaffelsesregelverket. Frivillighet er langt fra tilstrekkelig.

Det er dessuten godt dokumentert at det offentlige setter krav i sine anskaffelser virker. Flere rapporter stadfester dette, og den aller siste er fra 19.mars i år:

«Swedwatch and the BMA have produced reports on labour rights in the Pakistani surgical instruments industry since 2007, which have documented anti-union policies, a lack of health and safety measures, violations of local labour laws with regard to minimum wage and excessive overtime, and widespread child labour. Social criteria are now, since 2010, included in public contracts for surgical instruments in Sweden, and have also been introduced to some sectors in England. In October 2014 Swedwatch and the BMA undertook research to ascertain any improvements in working conditions and labour rights in Pakistan following the inclusion of social criteria in procurement contracts.

Overall our findings are that conditions at the visited factories (supplying Sweden and England) have improved. Conditions at the sub-contractors working for exporting factories have also improved. The prohibition of child labour is now strictly enforced, wages are paid in accordance with the minimum wage, and employees are not forced to work overtime.»⁴

---

¹ Med sosiale krav forstår vi respekt for grunnleggende arbeids- og menneskerettigheter, jmf FNs retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter, prinsipp 12.

² Den landsomfattende undersøkelsen «Den etiske forbruker 2013» utført av IPSOS MMI for IEH viser at 74 % av den norske befolkning er helt eller delvis enig i at kommuner, fylkeskommuner og statlige etater bør pålegges å alltid undersøke om varer de kjøper er laget under forsvarlige arbeidsforhold. Samtidig er over halvparten (56%) helt eller delvis enig i at det offentlige forsømmer seg på dette området. Tilsvarende tall finner vi i «Den etiske forbruker 2011». Rapporten «Store ord – etikkfattig handling» fra Framtiden i våre hender (FIVH) viser at etiske krav stilles kun i om lag 5 prosent av alle offentlige anskaffelser.

³ Helse Sør-Øst jobber aktivt med å stille og følge opp sosiale krav i sine kontrakter, og er trolig den offentlige virksomheten i Norge som har kommet lengst i dette arbeidet. Likevel fant de i fjor forhold ved produksjonsfasilitetene for en stor anskaffelse kirurgiske instrumenter som innebærer alvorlige brudd på Helse Sør-Østs etiske retningslinjer, og på internasjonalt anerkjente menneskerettighetsstandarder. <http://etiskhandel.no/Artikler/11016.html>. Det er liten grunn til å tro at forholdene er bedre hos leverandører til offentlig sektor hvor oppdragsgiver ikke stiller eller følger opp sosiale krav gjennom hele anskaffelsesprosessen.

⁴ Swedwatch, Healthier Procurement - Improvements to working conditions for surgical instrument manufacture in Pakistan. http://www.swedwatch.org/sites/default/files/healthier_procurement.pdf

Likebehandling

Økt fokus på ivaretagelse av miljø- og sosiale hensyn i anskaffelsesregelverket er også nødvendig ut fra *konkurrans hensyn*. Det bryter med prinsippet om likebehandling når en leverandør som ikke respekterer grunnleggende menneskerettigheter og skader miljøet kan konkurrere om et offentlig anbud på lik linje med seriøse leverandører. Leverandører til offentlig sektor taper anbuds-konkurranser fordi det offentlige ikke etterser at *prisen de får gjenspeiler lovlige og anstendige arbeidsforhold og miljøhåndtering*. Mange bedrifter etterlyser et lovverk hvor det å opptre i tråd med loven og samfunnets forventninger om lovlige og anstendige produksjonsforhold ikke blir en konkurransemessig ulempe.

Samstemthet

EUs reviderte innkjøpsdirektiv viser at miljø- og sosiale hensyn er ansett som stadig viktigere i offentlige anskaffelser. De nye EU direktivene gir flere konkrete muligheter til å ta større hensyn til miljø i anskaffelsesprosessen, blant annet via bestemmelser om bruk av miljømerker, hensyn til miljø i hele produksjonsprosessen og til livssyklus kostnader.

FNs retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter (UN GPs) tydeliggjør at det inngår i staters internasjonale menneskerettighetsforpliktelser å fremme respekt for menneskerettighetene hos de foretakene de gjennomfører forretningsmessige transaksjoner med, herunder gjennom sine offentlige anskaffelser.⁵ Ivaretagelse av miljø- og sosiale hensyn i det norske anskaffelsesregelverket vil etter vårt syn bidra til større *samstemthet* i norsk politikk.

Regjeringens forslag til endringer i ny lov om offentlige anskaffelser

Nylig kom regjeringen med forslag til endringer i ny lov om offentlige anskaffelser. For å sikre at det offentlig ikke kjøper varer som er produsert under forhold som bryter grunnleggende menneskerettigheter, mener IEH at:

- Formålsparagrafen i lov om offentlige anskaffelser bør lyde slik mindretallet i Forenklingsutvalget har gått inn for, og at den i tillegg styrkes med begrepet «bærekraft».
- Regjeringens forslag til ny §6 må bestå. Forslaget lyder:

§ 6. Miljø, arbeidsforhold og sosiale forhold

Statlige, kommunale og fylkeskommunale myndigheter og offentligrettslige organer skal innrette sin anskaffelsespraksis slik at den bidrar til å redusere miljøpåvirkning og fremme klimavennlige løsninger. Disse oppdragsgiverne skal også ha etablert egnede rutiner for å ivareta hensynet til grunnleggende menneskerettigheter ved offentlige anskaffelser der det er en risiko for brudd på slike rettigheter. Oppdragsgiver kan stille egnede krav og kriterier knyttet til ulike trinn i anskaffelsesprosessen slik at offentlige kontrakter inngås og gjennomføres på en måte som fremmer hensyn til miljø, arbeidsforhold og sosiale forhold, forutsatt at disse kravene og kriteriene har tilknytning til leveransen.

IEH gir gjerne råd og innspill til operasjonalisering av §6.

Kompetanse og samarbeid

For å ivareta hensynet til grunnleggende arbeids- og menneskerettigheter i offentlige anskaffelser trengs kompetanse. Det er også viktig med samarbeid mellom offentlige virksomheter.

- Innkjøpere i offentlige virksomheter trenger økt kompetanse.
- Det sammen gjelder leverandører til offentlig sektor

⁵ UNGP «The State Duty to Protect Human Rights» http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

- Vi har erfart at generell veiledning ikke er nok. Konkret rådgivning har en helt annen effekt
- Offentlige innkjøpere bør derfor sikres tilgang til en nasjonal samordnings- og kompetansenhet som kan bistå offentlige innkjøpere i å kvalitetssikre leverandørers aktsomhetsvurderinger, bidra med etisk handel faglige råd og vurderinger i anskaffelsesprosessen, samt bistå i oppfølging av kontraktsvilkår knyttet til respekt for grunnleggende menneskerettigheter og miljøhensyn i kontraktsperioden.
- Styrking av kompetanse og tilrettelegging for mer samarbeid kan gjøres gjennom styrking av eksisterende ordninger eller etablering av nye. IEH yter slik konkret bistand til offentlige oppdragsgivere og ser at det er nødvendig.

Oppsummering av hovedinnspill

Alle private og offentlige virksomheter skal gjøre aktsomhetsvurderinger for å vite og vise at de ikke krenker menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og miljøstandarder i sine leverandørkjeder. Dette kan komiteen og partiene operasjonalisere gjennom:

Lovarbeid

- Formålsparagrafen i lov om offentlige anskaffelser bør lyde slik mindretallet i Forenklingsutvalget har gått inn for, og at den i tillegg styrkes med begrepet «bærekraft».
- Regjeringens forslag til ny §6 må bestå.

Politisk å løfte temaet

- Det er en viktig drahjelp for norsk næringsliv at dette tema løftes politisk og får økt oppmerksomhet. Dette dok 8 forslaget fra SV er et godt virkemiddel og vi ser frem til å følge partienes oppfølging og behandling av saken.

Tiltak for å øke kompetansen og styrke samarbeidet i offentlig sektor. Det kan gjøres på to måter:

- I forvaltningen, for eksempel styrking av Difi
- Eksterne ekspertmiljøer, for eksempel IEH

Oslo, 23.03.2015

Per N. Bondevik,
Daglig leder

Magne Paulsrud
Seniorrådgiver
Spesialist offentlig sektor
Tlf: 97744014

Karoline Bakka Hjertø
Seniorrådgiver

Tlf 99227303